

HANDLEIDING VOOR DE LEERKRACHT

Workshop 4: 3, 2, 1, ... Actie!

Inspireer elkaar tot verandering en word een 'doodgewone held' in jouw omgeving

Inhoud

Inleiding	pag. 3
Doelstellingen	pag. 5
Opbouw workshop	pag. 7
Om u verder in te verdiepen...	pag. 11

Colofon

Concept: RCN Gerechtigheids & Democratie

Tekst: Harika Ronse

Vertaling Pascale Lafruit

Update 2021: Wasja Rijs & H el ne Pochet

Disclaimer

  Illustraties

Ondanks de nodige nasporingen bleek het niet mogelijk om alle voor alle illustraties in dit educatief pakket de copyrights te verkrijgen. Eventuele rechthebbenden worden verzocht contact op te nemen met pedagogie@rcn-ong.be.

Inleiding

Wat kunnen verhalen van massageweld in Cambodja of Rwanda ons leren over vandaag? Hoe kan een analyse ervan bijdragen tot actief burgerschap, solidariteit en een respectvolle houding tegenover anderen? RCN Gerechtigheids & Democratie verzamelde verhalen van mensen die massageweld hebben beleefd of daaraan hebben meegewerkt. **Deze getuigenissen stimuleren en inspireren de reflectie over hoe onze verantwoordelijkheid als (wereld)burger op te nemen en anderen daartoe te mobiliseren.**

RCN Gerechtigheids & Democratie biedt 4 workshops aan:

1. Voorbij de hokjes... Hoe weerstand bieden tegen stereotypen, vooroordelen en discriminatie
2. Ik doe, dus ik ben! Hoe leren kritisch te denken én reageren
3. Gerechtigheids en de strijd tegen straffeloosheid: hoe kom je tot gerechtigheids na massageweld?
4. 3, 2, 1, ... Actie! Inspireer elkaar tot verandering en wordt een 'doodgewone held' in jouw omgeving.

De workshops zijn te volgen als een traject en zijn zo opgebouwd dat ze inhoudelijk op elkaar aansluiten. Afhankelijk van de noden en interesses van de leerkracht en leerlingen kunt u de verschillende workshops afzonderlijk of als geheel organiseren.

Deze 4^e workshop "3, 2, 1, ... Actie! – Inspireer elkaar tot verandering en word een 'doodgewone held' in jouw omgeving" legt de nadruk op concrete verzetsacties, gesteld door geëngageerde burgers, in alle uithoeken van de wereld, op verschillende tijdstippen. Naast deze historische kantelmomenten hebben we oog voor de actualiteit. 4 getuigen van massageweld in **Rwanda, Burundi en Cambodja** vertellen over hoe zij de horror hebben beleefd, hoe zij daarmee de confrontatie zijn aangegaan en deze hebben doorstaan. Ook de notie van verbintenis en betrokkenheid van jongeren in hun dagelijks leven komt ter sprake tijdens deze workshop.

In deze handleiding vindt u de aanknopingen bij het leerplan, de methodologische opbouw van de workshop, alsook verwijzingen naar interessante bronnen. Om u inhoudelijk voor te bereiden op de workshop bieden we de nodige achtergrondinformatie over de historische context van Rwanda, Burundi en Cambodja alsook enkele collectieve mechanismen die kunnen leiden tot (massa)geweld. Deze thematische fiches kunt u downloaden op www.rcn-ong.be/nl/wat-we-doen/educatief-aanbod/.

i

Praktische informatie over de workshop(s):**Duur:** 2 lesuren per workshop**Prijs:** gratis (exclusief verplaatsingskosten)**Wie:** leerlingen vanaf de 3^e graad secundair onderwijs, socio-culturele (jeugd)verenigingen en studenten hoger onderwijs.**Inhoudelijke voorbereiding:**

Bij elke workshop horen verschillende documenten ter ondersteuning en voorbereiding. Deze kan je downloaden [op onze website](#).

- Handleiding voor de leerkracht: Workshop 4 “3, 2, 1, ... Actie!”
- [Prezi: Workshop 4 “3, 2, 1, ... Actie!”](#)
- [Quizizz: Workshop 4 “3, 2, 1, ... Actie!”](#)
- Themafiches:
 - [“Verschillende manieren om weerstand te bieden”](#)
 - [“Ideeën voor vrijwilligerswerk dichtbij en verder weg”](#)
 - [“Herinnerings- en wereldburgerschapeducatie in de praktijk”](#)
- Landenfiches:
 - Fiches historische context [Rwanda](#), [Burundi](#) en [Cambodja](#)
 - Tijdlijn [Rwanda](#), [Burundi](#) en [Cambodja](#)
- [“Voorbeelden van verzet”](#) (portretten, citaten, verzetsacties)
- Videogetuigenis “Als het ginder is, is het hier”, aflevering 4 [“Weerstand bieden – hoe word je actor van verandering?”](#) en [contextblad](#)

De workshop bestaat uit vier onderdelen:

1. Na een korte ijsbreker maken de leerlingen kennis met concrete voorbeelden van verzet uit heden en verleden.
2. Nadien wordt ingegaan op verschillende vormen van verzet.
3. In de video vertellen de 4 getuigen - voor wie niks doen geen optie is - hoe zij een verschil maakten ten tijde van massageweld. Ze spreken over kleine en grote acties, op de voorgrond of juist die verzetsdaden die minder zichtbaar zijn; over andere oplossingen dan reageren met geweld op geweld; over het nemen van risico's en soms een beetje geluk hebben. Maar vooral: de kracht van het geloof in jezelf, je menselijkheid en die van anderen.
4. Tot slot reflecteren we over de verschillende manieren van engagement dat jongeren vandaag kunnen aangaan op individueel vlak, maar ook als klas of met de school.

De workshop wordt ondersteund met een bijhorende Prezi.

Mogelijke begeleiding:

- Begeleiding door een educatief medewerker van RCN Gerechtigheids & Democratie: één van onze educatieve medewerkers verzorgt de workshop op uw school (of locatie naar keuze).
- Begeleiding door de leerkracht aan de hand van deze handleiding: RCN Gerechtigheids & Democratie biedt daarnaast ook vormingsmomenten voor u en uw collega's aan om jullie klaar te stomen de workshop zelf te begeleiden. We geven je extra inhoudelijke en methodologische informatie en tips mee.

Meer info: Bezoek www.rcn-ong.be of contacteer ons rechtstreeks op pedagogie@rcn-ong.be.

Doelstellingen, voeten en ontwikkelingsdoelen

Specifieke doelen

Kennis: De leerlingen...

- Maken kennis met de verschillende vormen van verzet.
- Kennen de historische context van de genocide op de Rwandese Tutsi, de historische context van Burundi of Cambodja (naar keuze).

Vaardigheden: De leerlingen...

- Begrijpen de relevantie van verzetsdaden uit het verleden in het kader van hedendaagse kwesties.
- Kunnen een eigen kritische mening vormen over de draagwijdte en het belang van verzetsdaden in de totstandkoming van een democratische maatschappij.

Attitudes: De leerlingen...

- Zijn zich bewust van hun vermogen om zich in zetten voor de samenleving in hun dagelijks leven.
- Zijn gemotiveerd om de rol van kritische, actieve en geëngageerde burger op zich te nemen.
- Tonen interesse voor getuigenissen over verzetsdaden, onder andere in Rwanda, en kunnen verbanden leggen met hun eigen historische, politieke en sociale context.

VOETEN en ontwikkelingsdoelen

Gemeenschappelijke stam:

- Empathie: 5 houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen;
- Initiatief: 10 engageren zich spontaan;
- Kritisch denken: 11 kunnen gegevens, handelwijzen en redeneringen ter discussie stellen aan de hand van relevante criteria; 13 kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken;
- Mediawijsheid: 14 gaan alert om met media;
- Open en constructieve houding: 16 houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld; 17 toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten;
- Respect: 18 gedragen zich respectvol;
- Samenwerken: 19 dragen actief bij tot het realiseren van gemeenschappelijke doelen;
- Verantwoordelijkheid: 20 nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving;
- Zelfbeeld: 22 ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen;
- Zelfredzaamheid: 24 maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken;
- Zorgzaamheid: 26 gaan om met verscheidenheid; 27 dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

Contexten:

- Context 3: Sociorelationele ontwikkeling – De leerlingen:
 - 6 doorprikken vooroordelen, stereotypering, ongepaste beïnvloeding en machtsmisbruik;
 - 9 zoeken naar constructieve oplossingen voor conflicten;
- Context 5: Politiek-juridische samenleving – De leerlingen:
 - 4 zetten zich actief en opbouwend in voor de eigen rechten en die van anderen;
 - 5 tonen aan dat het samenleven in een democratische rechtstaat gebaseerd is op rechten en plichten die gelden voor burgers, organisaties en overheid;
 - 7 illustreren de rol van de media en organisaties in het functioneren van ons democratisch bestel;
 - 9 toetsen het samenleven in ons democratisch bestel aan het samenleven onder andere regeringsvormen;
 - 10 illustreren hoe een democratisch beleid het algemeen belang nastreeft en rekening houdt met ideeën, standpunten en belangen van verschillende betrokkenen;
- Context 7: socioculturele samenleving – De leerlingen:
 - 1 beschrijven de dynamiek in leef- en omgangsgewoonten, opinies, waarden en normen in eigen en andere sociale en culturele groepen;
 - 2 gaan constructief om met verschillen tussen mensen en levensopvattingen;
 - 3 illustreren het belang van sociale samenhang en solidariteit;
 - 4 trekken lessen uit historische en actuele voorbeelden van onverdraagzaamheid, racisme en xenofobie;
 - 5 geven voorbeelden van de potentieel constructieve en destructieve rol van conflicten.

Opbouw workshop

Ijsbreker en inleiding

Materiaal	Bord en krijt / Papier en stiften Prezi
Duur	10 minuten

Instructies:

Hieronder vindt u twee voorstellen voor activiteiten die als ijsbreker en inleiding tot de workshop kunnen dienen.

- Vraag aan iedere leerling om het antwoord op de volgende vraag neer te schrijven op een post-it: “Welke zaak ligt jou nauw aan het hart en wil je zeker verdedigen?” De antwoorden kunnen klassikaal voorgesteld worden waarbij ieder zijn/haar keuze uitlegt of kan besproken worden in kleinere groepjes.

en/of

- Een brainstorming houden op basis van de volgende vraag: “Wat versta jij onder het woord ‘verzetstrijder’?”. De leerkracht schrijft de antwoorden op het bord (men kan zich behelpen met personages die het verzet uitbeelden, fictief of historisch, ook films en boeken aanhalen, enz.).

De introductie van de Prezi herneemt de verschillende woorden die gerelateerd zijn aan het begrip “verzet”. Deze kan ook gebruikt worden om de inleiding af te ronden en een verband te leggen met het spel dat volgt.

Hoe hebben (on)bekenden zich ingezet om de wereld te veranderen?

Materiaal	Bijlage 1: “Voorbeelden van verzet»
Duur	20-30 minuten

Instructies:

Op basis van bijlage 1: “Voorbeelden van verzet” kunnen de leerlingen meerdere voorbeelden van verzet ontdekken. Het gaat om personen die zich ingezet hebben op verscheidene momenten van de geschiedenis, onder verschillende vormen, en overal ter wereld.

Deze oefening is op verschillende manieren te gebruiken, naargelang uw voorkeur en accenten in uw curriculum. Wij stellen er hieronder twee manieren ter uitvoering in subgroepen (5-6 leerlingen):

OPTIE 1

- 1) Iedere leerling krijgt, willekeuring, een kaart met een personage. De leerling analyseert de fiche en gaat op zoek naar 2 partners om het PORTRET te koppelen aan hun QUOTE en een BIOGRAFIE.
- 2) Laat de leerlingen eerst zelf tot groepjes van 3 komen en check vervolgens of de groepen juist zijn. Bij de correctie worden leerlingen eventueel naar de juiste groep verwezen.
- 3) Per groepje van 3 beantwoorden de leerlingen de volgende vragen:
 - Welk onrecht heeft deze persoon ondergaan?
 - Hoe heeft deze persoon besloten om zich hiertegen te verzetten?
 - Welke resultaten heeft deze persoon met zijn/haar verzetsdaad geboekt?
- 4) Elke groep deelt de antwoorden over het personage met de hele groep

OPTIE 2

- 1) Geef aan elke groep een set met de 7 verschillende personages (portret, quote en biografie). Vraag hen het juiste PORTRET, de juiste QUOTE en de bijbehorende BIOGRAFIE bij elkaar te zoeken.
- 2) Corrigeer klassikaal en geef de leerlingen de tijd om hun associaties te corrigeren indien nodig.
- 3) Vraag elke groep één of twee voorbeelden te kiezen (afhankelijk van de beschikbare tijd) en een presentatie voor te bereiden voor een grote groep door de volgende vragen te beantwoorden:
 - Welk onrecht heeft deze persoon ondergaan?
 - Hoe heeft deze persoon besloten om zich hiertegen te verzetten?
 - Welke resultaten heeft deze persoon met zijn/haar verzetsdaad geboekt?

De presentatie kan plaatsvinden onder vorm van mimespel (geluidloos) of kan gespeeld worden (met dialogen). De grote groep leerlingen moet raden over wie het gaat en/of een samenvatting maken van wat ze begrepen hebben. De groep die uitbeeldt kan indien nodig meer informatie verschaffen. U kunt de groepen ook gewoon vragen om in hun eigen woorden uit te leggen welke manier van verzet de gekozen persoon heeft gekozen (aan de hand van de drie vragen).

Wat zijn mogelijke manieren om weerstand te bieden?

Materiaal	Prezi Thematische fiche: “Verschillende manieren om weerstand te bieden”
Duur	10 minuten
Werkwijze	Theoretische uitleg

De dia’s van de Prezi hebben tot doel het begrip “verzet” te definiëren, en trachten een antwoord te bieden op de vraag “waarom?” en “hoe?” deze weerstand te bieden.

De thematische fiche “Verschillende manieren om weerstand te bieden” verduidelijkt dit deel, en laat toe actuele thema’s te belichten, bijvoorbeeld rond het onthaal van migranten in Europa.

Getuigenissen van verzetsstrijders

TIP!

Print contextblad af. Op die manier kunnen je leerlingen de getuigenis meevolgen.

Materiaal	Videogetuigenissen: “Weerstand bieden – hoe word je actor van verandering?” Contextblad
Duur	50 minuten
Werkwijze	Contextualiseren: de getuigen spreken over massageweld in 3 contexten: Cambodja, Rwanda en Burundi. Leg een of meerdere contexten van massageweld aan de leerlingen uit (afhankelijk van uw prioriteiten). Idealiter behandelt u alle drie de landen, maar dit vergt meer tijd. Indien mogelijk raden wij u aan om voorafgaand aan de workshop een moment te reserveren om dieper op de context en geschiedenis van de 3 landen in te gaan.

Deel de contextfiche over de videogetuigenissen met de leerlingen. Dit geeft ze enige houvast bij het bekijken van de getuigenissen.

Bekijk de video met de leerlingen. Nodig hen vooraf uit om bij het bekijken te letten op thema’s als: organisatie van groepen, veerkracht, gedeelde menselijkheid, solidariteit, weerstand tegen onderdrukking of verontwaardiging ten opzichte van geweld. Benadruk ook de gemeenschappelijke punten en de punten van verschil tussen de verschillende getuigenissen.

Conclusie: « En ik, hoe zou ik mij kunnen engageren? »

Materiaal	Prezi Themafiche: “Ideeën voor vrijwilligerswerk dichtbij en verder weg”
Duur	10 minuten

Instructies:

De conclusie van de workshop heeft tot doel dat de leerlingen zich ervan bewust worden dat ze zelf veel engagement aan de dag kunnen brengen, en op verschillende niveaus. Het slotmoment moet hen ook ertoe brengen het zelfvertrouwen te vinden dat hen zal toelaten om positief bij te dragen tot de opbouw van de wereld die hen omringt.

- 1) In navolging van de aangehaalde voorbeelden tijdens de workshop wordt er aan de leerlingen gevraagd of ze personen in hun omgeving kennen die zich inzetten voor belangrijke zaken? (Bijvoorbeeld: een oom die vrijwilliger is in een ecologische vereniging die het zwerfvuil sorteert, een vriendin die oudere mensen bezoekt, een buurvrouw die kleding ophaalt voor hulpbehoevenden, ...). Of misschien zijn ze zelf actief in een jeugdbeweging- of vereniging, etc.
- 2) Deel de themafiche “ideeën voor vrijwilligerswerk dichtbij en verder weg” uit. Laat de leerlingen in kleine groepjes reflecteren over manieren waarop zij zelf zich kunnen engageren (Waarvoor? Hoe? Met wie? ...). Nadien worden de verschillende pistes plenair besproken. Welke acties kunnen ze individueel, met de klas, de school, etc. uitvoeren, hier in België of verder weg?
- 3) Kom terug op de “grote zaken die er toe doen” die de leerlingen aan het begin van de workshop hebben genoemd, en hoe ze zich kunnen inspannen om deze zaken te verdedigen.

Om u verder in te verdiepen...

Websites

<http://www.rcn-ong.be/>

Wat kunnen getuigenissen van massageweld in Rwanda, Cambodja of Burundi ons leren over vandaag? RCN Gerechtigheids & Democratie biedt educatief materiaal, vormingen en workshops aan om onverdraagzaamheid, discriminatie en hedendaags massageweld te bespreken met jongeren.

<http://www.cclj.be/>

Centre Communaire Laïc Juif (CCLJ) ontwikkelde een (Franstalige) pedagogische tool “La haine, je dis non!” voor secundaire scholen rond drie genocides van de 20^e eeuw: de Armeense massamoorden, de Holocaust en de genocide van op de Rwandese Tutsi.

<https://www.kazernedossin.eu/>

Naar aanleiding van de tentoonstelling «Rwanda, wounded vision» heeft Kazerne Dossin een educatieve fiche uitgewerkt over de massamoorden die hebben plaatsgevonden in Rwanda. U zult er concrete didactische suggesties in terugvinden om de thematiek in uw klas uit te diepen. De [fiche](#) bestudeert vier thema's: 1. Beulen, slachtoffers, verzetsstrijders, 2. Derden, 3. De genocide en 4. Na de genocide.

<http://www.kigalimemorialcentre.org/>

Officiële site van het Memoriaal van Kigali. Op deze link vindt u getuigenissen van overlevenden van de genocide op de Rwandese Tutsi in 1994.

<https://onderwijs.hetarchief.be/>

Dit gratis webplatform zit vol gratis audiovisueel materiaal aan voor het onderwijs. De inhoud werd geselecteerd door en voor leerkrachten op basis van de eindtermen en leerplannen en in samenwerking met andere onderwijspartners. Ontdek welk interessant en kwalitatief materiaal het aanbiedt rond Cambodja, massageweld en genocides, stereotypen, vooroordelen en discriminatie.

Films en documentaires

Michael Caton-Jones, *Shooting dogs*, 2005, 1u55min.

In 1994 is Joe Connor, een jonge Engelse onderwijzer, werkzaam in de Officiële Technische School in Kigali, die is opgericht door Christopher, ook een jonge Engelse katholieke priester. In de nacht van 6 op 7 april, nadat president Juvénal Habyarimana is omgekomen in een aanslag, zoeken 2000 Tutsi, die de massamoorden in Rwanda voelen aankomen, een toevluchtsoord in de school.

Deze film werd gebruikt door een burgerlijke partij tijdens het proces dat werd aangespannen tegen de Belgische Staat en drie van haar officieren voor nalatigheid bij oorlogsmisdaden.

Terry George, *Hotel Rwanda*, 2004, 2u02min.

De film is het verhaal rond de actie van Paul Rusesabagina, een Hutu, beheerder van het vier sterrenhotel “Les Mille Collines” in Kigali, die 1268 Rwandese Tutsi en gematigde Hutu heeft ondergebracht en gered van de dood, waaronder zijn eigen familie, bedreigd door de Rwandese genocide van 1994.

Mallory Ahounou, Simon Fichet en Fanny Martino, *Les Gauthier: sans haine ni vengeance* (De Gauthier's : noch haat noch wraaklust), voor de uitzending van het programma "13h15 le dimanche" van 08 juli 2018, France 2, 39 min.

Alain en Dafroza Gauthier hebben al hun tijd gewijd aan het opzoeken van de verdachten van genocide en misdaad tegen de mensheid in Rwanda, die vandaag in Frankrijk wonen. Dankzij hun onderzoek bij getuigen van de massamoorden in Rwanda, heeft het Frans gerecht dossiers kunnen opstellen om een einde te maken aan de straffeloosheid. Het koppel heeft ook de “Collectif des Parties Civiles Pour le Rwanda” (« Collectief van de Burgerlijke partijen voor Rwanda”) opgericht.

Boeken

Jean-Philippe Stassen, *Deo gratias*, Vrije Vlucht – Uitgeverij Dupuis, België, 2000.

Door zijn keuze om het verhaal te situeren in Rwanda, voor en juist na de genocide, legt Jean-Philippe Stassen de lat hoog : hoe kun je immers het onuitsprekelijke uitdrukken en een beeld schetsen van het ongehoorde? Meer dan juist een aangrijpend boek vormt *Deo gratias* een uitzonderlijk werk doordrongen van diepe menselijkheid.

Gaël Faye, *Petit Pays*, Editions Grasset, Parijs, 2016. Vertaald in het Nederlands onder de titel *Klein Land*, bij Uitgeverij Hollands Diep, 2017.

In 1992 leeft Gabriel, tien jaar oud, in Burundi, samen met zijn Franse vader, een ondernemer, zijn Rwandese moeder en zijn kleine zus Ana, in een gegoede wijk waar veel expats verblijven. Hij brengt heel veel tijd door met zijn vrienden, een vrolijke bende kornuiten die graag plezier maken. Kortom, een vredig, alledaags leventje, dat net zoals hun « klein land » geheel ontwricht geraakt door de grote gebeurtenissen van de Geschiedenis.

Jean Hatzfeld, *Une saison de machettes* (*Seizoen van de machetes*), Editions du Seuil, 2003.

In een gevangenis in Rwanda laat Jean Hatzfeld de daders aan het woord. Mensen die gedurende weken hun burens zijn te lijf gegaan, met het vaste voornemen ze van de aardbol te laten verdwijnen. Ze spreken zonder een blad voor de mond te nemen of verzachtende omstandigheden aan te halen. Dit juist maakt van *Seizoen van de machetes* zo'n uitzonderlijk, uniek en sterk verhaal.

Suggesties?

Uw feedback is van onschatbare waarde. Maakte u gebruik van onze handleiding en/of één van onze thematische fiches? Bent u tevreden of wenst u iets op te merken of aan te vullen? Laat dit ons gerust weten op pedagogie@rcn-ong.be. Alvast bedankt voor jullie waardevolle feedback!